

Czetz János, tábornok.

Levél a Szerkesztőhez.

Tisztelt honfitársam és barátom!

Corrientes, aug. 11, 1892.

Honnan jön e levél s miért ment tábornokunk ezen előttünk hiréből is alig ismert vagy épen (minden sértés nélkül legyen mondva) ismeretlen városba, vagy tartományba? Bizonyára ez lesz első kérdése e sorok vételekor.

Feleljünk először a második kérdésre. Az idei télen Buenos-Airesben a levegő oly hideg és kellemetlen hives volt, hogy az »influenza« nagyban uralkodott; sok ismerőst, rokont és barátot küldött a jobb világba. S minthogy ebben a korban nem volt tanácsos magamat — ki krónikus torokfájással küszködöm — a tél szigorúságának kitenni, elhatároztam, hogy a két legszigorúbb hónapot meleg tartományban töltöm egyik kedves leányommal. És ime! már másfél hava, hogy itt élünk egy csinos franczia szállodában: sok mívelt családdal együtt élvezzük a kegyes természet tavaszi szellőit.

De hol van ez a kedves éghajlat? Hol ez a szép ország? Ha csakugyan érdekelné, tessék felkeresni a »Stieler's Handatlas«-ában az argentinai köztársaságot, és abban a déli földrajzi szélesség 26°28' és a nyugati hosszúság 58° alatt megtalálja e vidéki fővárost; mondjuk tehát körülbelül 400 mérföldnyire Buenos-Airestől és mintegy 3000 német mérföldre Erdélytől. És mindamellett, midőn öt napi

utazás után kiszáll az ember a Parana nevű óriási folyam partján a pompás gőzös palotájából és csinos párisi kocsin megy fel »makadamirozott« utczákon a tiszta vendéglőbe, azt hiszi, hogy nem ez a civilizáció végső állama. Körülnéz és látja, hogy a lakosok — kivéven a kormányférfiakat és a vagyonosabb osztályt — a nők, férfiak, gyermekek mind meztláb járnak; mert így könnyebben eltürik a megmelegedett fövény és kövek melegét. Aztán minden utczában látja a gyermekeket (fiúkat és leányokat) könyveikkel hónuk alatt iskolába szaladni; két fő- és 12—15 kisebb tanintézetet tart itt a kormány, melyek mindenikében 6, 10, 20 tanító és tanítónő működik.

Az asszonyok és leányok, mindnyájan feketébe öltözve, reggel jókor templomba sietnek misét hallgatni; három egyházban a szegény Ferenczrendiek tesznek szolgálatot. Azután hozzák el a lapokat; e városban, mely mintegy 10.000 lakost számlál, hetenként négy ujságlap jelenik meg. A kormány épülete, mely olasz stylon épült — nagy palota. Van itt két Social-Club, olvasó cabinet, vasút, tramway és a t.

A Parana tulsó partján van a nagy Checo, vagy is a nagy vadon — mely szinte oly nagy, mint egész Magyarország — roppant erdeivel, legyőzött kalandor indus lakosaival és egy egy katonaváros telepítményével, a hol narancs, ananász, citrom, ebano, butorra való rózsaafa, sok épületfa, megszámlálhatlan virág, czukornád és a t. terem; a házi és vad-állatokról: a tigrisről, pánáról (chaéri oroslán), a roppant nagy kigyókról és itt, a víz partján a napon álmadozó krokodilokról nem teszek említést.

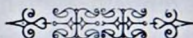
A mint ezen rövid és rendszer nélkül összeállított leírásból Szerkesztő ur láthatja, ez az ország a rettenetes nyár olvasztó melege nélkül — valóságos paradicsom lenne! De így? Az igaz, hogy az ember teljes boldogságot sehol sem találhat, hacsak azt szívében nem keresi. És akkor is, ki tudja? Még sokat cseveghetnék, de érzem a meleget és szemeim hunyódni kezdenek, azért hagyom más alkalomra!

(Az itt következő politikai tartalmú részletet beküldöm közlés végett valamelyik politikai magyar lapnak. Szerk.)

Midőn e sorokat veszi, már újból Buenos-Airesben lesznek. Bizonyosságául annak, hogy a haladás e százada nem ismer határt, ide mellékelem fényképemet, mit egy szépeszű és kitűnő párisi családból származott ifjú utas itt a vendéglő udvarán levett az ugynevezett »photographie instartené« gépevel. Így kétszeres emlékül szolgálhat — e levéllel együtt.*)

És most végzem: Áldja meg Önt a magyarok Istene mindazokkal, kik még emlékeznek a hontalan vándorra és hazafi tisztelő barátjára.

Czetz János

Eszményi szerelem.

— A konstantinápolyi örmények életéből. —

— José Guelly Renté spanyol író után. —

Jól emlékezem egy szerencsétlen emberre, a kivel Keleten, konstantinápolyi útam alkalmával ismerkedtem meg.

Szemközt a szállodám ebédlőjével kis ház feküdt. Egy örmény lakott benne, körülbelül huszonnégy éves feleséggel. A férj hatvanöt éves volt; ámbár hófehér volt már a haja és a szakállá, a szemei tele valának még az életnek

*) A mily felemelő a hazai örménységre a tudat, hogy Nagyméltóságod az ő soraiból emelkedett fel észtehetségével, vitézségével és bátorságával azon magas polczra, honnan oly jelentékeny szolgálatot tett a magyar függetlenség harcaiban édes hazánknak: oly megtisztelő alolirotra a fölötte becses emlék, melylyel megajándékozni kegyes volt Most legalább abban a kellemes helyzetben vagyok, hogy bemutathatom a hazának a dicső magyar tábornok: Czetz János legújabb arczképét, melynek hátsó lapjára a következőket volt szives sajátkezüleg írni: »Szongott Kristóf urnak, hazafiúi barátságá jeleül Czetz János. Corrientes aug. 12, 1892.« Fogadja Nagyméltóságod az igen drága emléktárgyért — mit megbecsülhetlen erekleve gyanánt őrzök — forró köszönetemet. Szerk.

éleveségével s az éveknek sokasága daczára csupa erő volt a teste is.

A házaspár szakadatlanul dolgozott, hogy megkeresse kenyerét s felnevelhesse négy gyermekét. A két év alatt, melyet Konstantinápolyban töltöttem, egyetlen egyszer sem láttam az asszonyt egymagára sétálni menni. Az volt az egyedüli szórakozása, hogy olykor kiült az erkélyre, de akkor is folyvást dolgozott, fonta a selymet (ez volt az ő keresete) vagy gondozta a kis kertjét, melyből a virágokat tavasszal a piacra vitték eladni.

Mindennap, délutáni két óra tájban, megjelent a szállodám kapuja előtt egy fiatal ember. Mintegy harminczkét éves lehetett, magas termete, hollófekete haja, mély tűzű szemei, sasórra s halaványfehér arczbőre önkénytelenül is lekötötték a szemlélő figyelmét.

Megérkezésekor alig volt még egy-két vendég az étteremben. Nagyon messziről jött, Konstantinápoly szomszédságában egy kis falú levén a lakóhelye.

Az örmény házaspár lakásával szemközt leült, egy kis zacskóból kivette a fuvoláját, a melyet mindig magával hordott s egy óra hosszat játszott rajta, majd a dallamot elénekelt versekkel kísérte, tiszta, csengő hangon és mély érzéssel.

Soha életemben nem hallottam mélabúsabb melodiát és éneket. Igazi költő volt, gondolatainak sugalmazása alatt rögtönözte verseit és dalait.

Egy kis padon ülve, a nélkül, hogy fölemelte volna szemeinek tekintetét, leirhatlan fájdalommal énekelt, csengő hangon, majd lassú és egyhangú, majd ismét eleven és gyors rhythmusra, a nélkül, hogy legkevésbé is törődött volna a járókelőkkel, mintha egyedül lett volna azon a helyen, a hol fuvolázott és énekelt. Azt a benyomást tette, mintha semmi élet nem lett volna körülötte, s a ki halotta énekét, azt hihette volna, hogy imádkozik, annyira nagy volt a meghatottsága és a komolysága.

Megtudtam, hogy már közel tiz év óta leküzdhetlen szerelemmel viseltetik a fiatal örmény asszony iránt, ki a szállodával szemközt lakott. Tisztán eszményi szerelme bilincsekbe verte egész lelkét. Esőben és viharban, hidegben

és hőségben, nyáron és télen egyaránt ott ült egy óra hosszat s énekelt a házzal szemben, melynek falai közt az általa bálványozott nő lakott.

A fiatal asszony, meghallván a fuvola hangját, kijött az erkélyre, a nélkül, hogy félbeszakította volna a munkáját, meghallgatta a szerelmes férfinak énekeit s olykor-olykor gyöngéd tekintetet vetett reá.

Megmaradt emlékezetemben a vers-szakok némelyikének tartalma. Körülbelül ezeket énekelte:

»A nap nem fényeskedik nekem, minden sötét a szivemben. mert nem láttalak; jöjj ablakodhoz, hadd tudjam, hogy élsz, és akkor számomra is lesz nap a földön.

Sok virágot láttam útközben, mindannyit hervadtnak találtam; te, csak te vagy az egyetlen jerikoi rózsza, melyet a fagy nem fonnyaszt el s nem égetnek ki a nap sugarai.

Szeretnék jázmin lenni, a mely ablakaidat ékesíti; megcsókolnám ajkaidat, eljutnék szivedhez, fölemelkednék magához az Istenhez is, hogy elvigyem hozzá lelkednek kristálytisza érzéseit.

Midőn Istenhez fordulok, éretted száll fel első könyörgésem; ha álomra hajtom szemeimet, éretted mondom első imádságomat; ha alszom, rólad álmodom; felébredvén, te vagy első gondolatom.

Ha nem látlak, nem létezik számomra a világ, az égnek nincsen ragyogása, a mezőknek nincsenek virágaik. A rózsza színe nem ér fel arczod pírjával, a granátvirág ajkaid pirosságával, a tenger gyöngye fogaidnak zománczával. Jöjj ki fészkedből, szelid galambja életemnek!«

A fiatal asszony lejött az erkélyről s megjelent a ház ajtajában. Ekkor letette az énekes fuvoláját s oda lépett hozzá a legmélyebb tiszteletnek jelei között. Megfogta két kezét s gyöngéden megcsókolta. Végtelenül szelid tekintetet vetett reá, aztán kivette zsebéből azt a kevés pénzt, a mit munkájával keresett, s e szavakkal adta át neki:

»Engedje Isten, hogy szerethesselek megőrizve lelkemnek tisztaságát, s segíthesselek férjed gyermekeinek nevelésében. Angyala életemnek, légy jó hitves és jó anya, hogy megáldjon az ég!«

Majd eltávozott, újra meg újra visszafordítva a fejét. Eltávozott, hogy másnap, ugyanabban az órában visszatérjen, hogy újra eldalolja énekeit, hogy égő ajakaival újra megcsókolja kezeit ennek a szegény, becsületes asszonynak.

Tíz éve már, hogy a szerencsétlen minden nap megjelent a szálloda kapujánál s ha nem halt meg azóta, hogy Konstantinápolyt elhagytam, bizonyos vagyok abban, hogy még most is épen úgy fuvolázik és énekel ott, mint én hallottam fuvolázni és énekelni . . .

M. A.

XIII. Leó pápa és az örmények.

A tifliszi »Méság« című örmény lap a vezérczikk helyén a többek közt a következőket mondja:

Júl. 26-án mise után minden örmény kath. templomban felolvasták XIII. Leó pápa pásztorlevelét, mit az örmény kath. püspökökhez a kolerára vonatkozólag irt.

A Szentatya szem előtt tartva azt, hogy Örményországban kolera uralkodik, megengedi, hogy a járvány tartama alatt ne bőjtöljenek a hivek, és tápláló étkekkel táplálkozzanak. Itt meg kell jegyeznünk, hogy valamint a kath. örmények, úgy a nem-egyesült örmények is nagyon szigorúan tartják meg a bőjti napokat, heteket, s az egész nagybőjtöt.

Leó pápa pásztorlevele felolvastatott az alexandropoli kath. egyházban is; az egyházi szónok — mint tudósítónk mondja — nem elégedett meg avval, hogy a rendeletet felolvasta, hanem hozzátette: »Vannak közöttünk hivek, kik a helyett, hogy szívöket, lelköket is tisztán tartanák, — a helyett, hogy emberszeretetet tanusítanának, nem esznek húst, hogy csak szájuk tisztán maradjon; de azért rosszat cselekednek embertársaikkal. Szívvel és lélekkel is bőjtöljen az ember és nemcsak szájjal és gyomorral.«

Az egyházi szónok végül ezeket mondotta: »Ha ezt az évet meg akarjátok bőjtölni, tartozkódjatok a gyümölcs,

dinnye és ugorka evéstől, a kicsapongó élettől. Minden embernek kötelessége életére vigyázni az Istentől adott ész utasításai szerint.»

Igen örvendetes, hogy a kath. egyház feje — mondja a cikk — ilyen hasznos intézkedést tett, mely a népre nézve valóban nélkülözhetlen! Mily jól tenné Ecsmiádzin, ha népének ő is megrendelné azt, a mit a Vatikán már megtett.

A római pápa — úgymond a cikk — ezen bölcs rendeletével bebizonyította azt, hogy igazi keresztény; mert emberszerető rendeletével a nép segítségére sietett; bebizonyította, hogy igazán művelt ember; hogy az egyház nem mellözi a tudomány vívmányait, nem marad hátra, de sőt használja a czivilizáció gyümölcseit!

Cselingárián Jakab.

Világosító Szt.-Gergely napján.

IV.

Három esztendeig élt Ábágár, a kereszténység felvétele után és ezen rövid idő alatt is nagy előmenetelt tett a keresztény vallás az ő országában. Tadó apostol — mint fennebb mondám — Ábágár ajánló levelével ellátva Örményországba ment hirdetni az evangéliumot. Örményország helytartója: Szánátruk, ki a király nővérének fia volt, a szent férfit — tekintetből nagybátyja iránt — jól fogadta ugyan, meg is kereszteltette magát általa; de hogy nem őszinte volt megtérése, megmutatta a következő. Őszintébb volt leányának Szántuchtának és másoknak megtérése, kik Krisztus hiteért vértanúhalált szenvedtek.

Ugyanazon időben szent Bertalan apostol Örményországnak délkeleti és északi részeiben hirdette az Istenigét és az Örmények közül sokakat megtérített; nevezetesen az Araxes folyó mellékén a Sziunikh tartományban, hol

egész keresztény községeket alkotott. E tartomány Cholt nevű helységében templomot is épített, melyben a boldogságos Szűz Máriának magával hozott képét helyeztette.

A keresztény religió ezen gyors haladásának véget vetett nemsokára Ábágár királynak bekövetkezett halála, kinek holta után Örményországnak fennevezett helytartója, Ábágárnak Ánán nevű fia s utóda ellen fellázadott, magát és az országot attól elszakasztotta, mindketten pedig azzal kezdték, hogy Krisztus hitét megtagadták és a keresztényeket üldözték. Szánátruk szent Tadó és Bertalan apostolokat megölette, azt lefejeztetvén, ennek pedig bőrét huzatván le; ezen alkalommal Nagy-Örményország Albanopolis városában, hol vértanú-halált szenvedett, kétezeren tértek Krisztus hitére. Végre saját leányát Szántuchtá szüzet is, mivel a bálványokat imádni nem akarta, kegyetlen kínzások után — kivégeztette.

Edessában Ánán dühöngött a keresztények ellen; a bálványok tiszteletét visszaállította és már azon volt, hogy Krisztus arczképét a város kapujáról levétesse, s helyébe a régi bálvány-szobrot tétesse; de a városnak püspöke Addé erről értesülvén, a kőfal mélységét a kép előtt téglával éjnek idején berakatta. Miáltal a király és a nép figyelme a szent képtől elvonult.

A püspök ezután nemsokára Krisztus hiteért a király által kivégeztetett; a király pedig véletlen halállal kimulván, a kép rejtett helyén maradt — elrejtve, szinte egész öt századon keresztül.

Ábágárnak szent életű neje Helena, a férje halála után támadt belviszályokat, főképp pedig a keresztény religiónak kiirtását és a bálványozás diadalát legmélyebb fájdalom nélkül nem szemlélhetvén Edessából Choren városába vonult, innen aztán Claudius császár uralkodása alatt Jeruzsálembé ment, hol élete hátra levő napjait ájtatosság és az irgalmasság cselekedeteinek gyakorlásában töltötte. A nagy éhség idejében, mely Jeruzsálemben és egész Zsidóországban dühöngött, Alexandriában gabonát, Cyprusban pedig fűgét, nagy mennyiségben, vétetett saját pénzén és azt a nép közt ingyen osztogatta ki, mely kegyes tetteért, míg élt, nagy tiszteletben állott a nép előtt, halála után

pedig Jeruzsálem főkapúja előtt pompás síremlék állítottatott tiszteletére.

Azon egész időszak alatt, mely Ábágár halálától az örményeknek szent Gergely által történt általános megtéréseig lefolyt, színhelye volt Örményország a keresztények legborzasztóbb üldöztetésének. Mindazon különbnél különb kínzások és sanyargatások, melyek a római császárok és helytartóik által kigondoltattak és használtattak a római birodalomban a keresztény név kiirtására, viszhangra találta Örményországban és utánzókra az örmény királyokban.

Ki tudná elbeszélni mondja Galani Kelemen az »Örmény egyháznak a rómaival történt egyesüléséről« irt történelmi munkájában, a vértanúk mennyi vérével áztatott az örmény föld, míg ezen Gergelyt, az örmények nagy apostolát hozta a világra! Kinek végre sikerült, Krisztus hitének magvát az örmények szívében termékenyen tenni. Olvastassanak a görög-örmény és latin egyház vértanúk-lajstromai és számtalanokat fogunk találni, kik Örményországban szent Gergely kora előtt martyr halált szenvedtek. Legyen elég itten néhányat, a nevezetesebbek közül, kiket lajstromába a latin egyház is felvett, megemlíteni.

Mindenek előtt ünnepeltetik Nagy-Örményországban, az Aratát hegyén tizezer keresztre feszített keresztény katonának dicső halála, kik Hadrián császár idejében, a római seregben, Róma érdekében, az Eufrát melléki népek ellen vitézül harczoltak; de mivel a győzelmet nem a bálványoknak, hanem a keresztények Istenének tulajdonították, és azért a bálványoknak áldozni nem akartak, valamennyien keresztre tesztve a vértanúk dicső koronáját nyerték el.

Mily nagyszerű, mily megható látvány lehetett, kereszteken csüngő annyi vértanútól körül-övezve látni derekát azon Ararát hegynek, melynek tetején egykor a Noé bárkája nyugodott.

Ezen, az örmény egyház szenteinek életéből vett esemény tárgyát képezi egy felséges olajfestménynek, mely a velencei szépművészetek akadémiája képcsarnokának legszebb ékessége.

Diocletian császár üldözése idejében, Kis-Örményország Szebászte nevű városában, többek közt, szenvedett Athenogenes püspök, Ákác pap, és számos férfiú és aszszony. Ugyanott Licinius idejében szenvedett szt. Balázs püspök és a 40 vitéz, kiket »negyven szent« nevezet alatt tisztel az egyház.

Vérpadok voltak továbbá felállítva Örményország Nicopolis, Satalis és Melisene városaiban, melyeken számtalanon vértettek el Krisztus hiteért.

Nagy-Örményországban Tiridates, ki római fegyverek segítségével nyerte vissza a párthusoktól elfoglalt országát, Diocletian császár példáját követve, iszonyú üldözést támasztott a keresztények ellen, hű szolgáját Gergelyt, mivel Diana istenasszonynak áldozni nem akart, hallatlan kínzások után — végre egy mély verembe vettette. Ripszima és Kájanna szüzeket, kik Diocletian üldözése elől Örményországba menekültek, kivégeztette.

Ezen szüzekről azonban és főképp szt. Gergelyről, ki által Isten nemzetünk megtérését vala eszközlendő, szándékom, — ha Isten is úgy akarja — tüzetesen szólani más alkalommal.*) Lássuk most röviden, mi történt az Üdvözítőnek Ábágár királyhoz küldött arczképével és levelével.

Mondottam fennebb, hogy Ánán, Ábágár fia elhagyván a keresztény hitet, országában a bálványok tiszteletét visszaállította és hogy a Megváltó arczképét a kapúról levétetni és helyébe a régi bálványszobrot helyzetetni akarta; a mit Áddé, Edessa püspöke megtudván, a kőfalnak félkör alakú üregét, hol a kép állott, téglával berakatta és a többi fallal egyenlővé tétette. Ezen állapotban maradt a kép 539 évig Kr. u., mely évben, midőn a város Choszrov perzsa király által ostromoltatott, a képet Eulalius püspök, felső sugallat következtében, megtalálta.

A szabadulásuk és megmaradásuk iránt kétségbe esett lakósok, az Üdvözítőnek megtalált arczképét, Istentől megmentésükre küldött segítség és a győzelem bizonyos zálogául

*) L. »Armenia« harmadik (1889) évfolyam 193, 225 262 lapjait.

tekintvén, erőt és bátorságot nyerve, a város falai alól az ellenséget elűzték.

A Megváltó arczképe és levele 944 évben Kr. u. Edesából Konstantinápolyba, innen 1369-ben Genuába vitetett Leonardo Montaldo, a genuai köztársaság akkori elnöke által, kinek azt Palaeologus János kelet-római császár a saracenusok ellen, a birodalom érdekében folytatott háborúban, szárazon és vizen vívott fényes győzelmei jutalmául — oda ajándékozta. Ezt a képet e nevezetes fejedelmi férfiú, míg élt, udvari kápolnájában, a legnagyobb tiszteletben tartotta; 1384-ben Kr. u. pedig azt a Genuában lakó szent Basil rendén levő örmény szerzetesek, szent Bertalan tiszteletére szentelt templomának hagyományozta; mert illő dolognak tartotta, hogy az örmény nemzetnek ezen legrégebb és legbecsesebb ereklyéje az örmények apostola, szent Bertalan templomában ugyanazon nemzetbeli szerzetesek által őriztessék.

Ott tartatik az mind maig elzárva egy külön oltárban, s évenként csak egyszer pünköstit napjaiban tétetik ki.

Megvan tehát mind maig a Megváltónak azon csodálatos arczképe, melyet nem emberi kéz rajzolt, hanem maga az Üdvözítő egy egyszerű gyölcshozzászentséges arczához illesztése által készített, a melylyel az Üdvözítő, királyunkat, s benne és általa nemzetünket megtisztelte azon készségért, melylyel Istenségét elismerte, a nélkül, hogy őt látta volna, és azon szives részvétért, melyet iránta a zsidóktól szenvedett méltatlanságokért nyilvánított.

Lukácsi Kristóf hátrahagyott irataiból.

Újabb adatok a mai örmény liráról.

III.

Pátkánián, mint láttuk, a komor lelkek közé tartozik. Megzendülnek lantján a szerelem szelidebb, enyhébb hangjai is, vannak nagy ritkán derült, nyugodtabb percei is, azonban nem ezek teszik az ő egyéniségét. Ak-

kor van ő elemében, midőn túlterhelt lelkének mély fájdalmát öntheti ki. Ilyenkor aztán tömör képek, drámai mozgalmasságú rajzok kerülnek ki ecsetje alól. Nem tud hosszason andalogni, s ha lelkén enyhíteni akarván a természet derűjében vagy a hit világában keres is nyugalmat, lelkének mélységéből kitör az ott szűnnyadó alapézés: az ő hazafias fájdalma.

Az újabb örmény lira képviselői között azonban találunk egy igen érdekes poetát, kinek egyénisége, úgy látszik, ellentétben áll a Pátkániánéval. Mély honfiúi keserűség lakik ennek lelkében is, de más alkotású kedélyének szűrőjén át ez érzelem megnyilatkozása is más formát vesz. S áházizján gyöngéd, finom költői lélek. Látja hazájának szomorú helyzetét a költő mindent meglátó szemével, de midőn ezt megéneкли, nem a Pátkánián skálájából választja hangjait. Nem ír riadót, hanem álmodozik Mintha félne a valóság hosszas szemléletétől, minduntalan az álmok enyhe világába ringatja magát. Lelke pihenni vágyik, s ezt csak így érheti el. Pátkánián leplezetlenül tárja elénk lelkének kinos vergődéseit, látjuk és érezzük szenvedéseinek egész közvetlenségét. Sáházizján álmképeit mutatja be, s ezzel enged bepillantást szomorú lelke mélységébe. Mint az ifjú szerelmes, ki szívének bálványával csak álmában beszélhet, s a valóságban a visszautasított szerelem mámorító boldogságát csak így élvezheti, úgy költőnk is azt a mit nem nyújt neki a való: az álomtól, a költői lélek e hatalmas eszközétől kéri. A mi amannak a viszonzott szerelem, az neki: hazája szabadsága és boldogsága.

Pölkeresi az álmok világát, a csillagos éjszakát s az örömeink mámorában szíve ébren álmodozik

• A virágok illatával
Telve volt az enyhe lég
S éltető, lágy harmatával
Áldást hullatott az ég.

S én vidáman énekeltem
Tiszta és szent dalomat:
Örményország énekemben
Büszke, nagy volt és szabad. •

Mily szomorú enyhülése a költői léleknek! A költő, kinek lelke jobban sajog, mint a tömegé, megnyerte azt a boldogságot, hogy időre elmenekülhet a jelen, a valóság elől. A költői lélek sajátosságos szerkezeténél fogva képes nem létező helyzeteket teremteni, hangulatokat elővarázsolni, szomorú valóságból enyhethető álomvilágba térni. S valóban mily boldogság, mily megmérhetetlen kegy volna az, ha az álom után ne volna ébredés Kinos, keserves ébredés, mely annál elviselhetlenebb, minél ragyogóbb volt az álom, s minél kietlenebb a valóság. Sáházizján megénekli e különös jelenséget is. Előbbi költeménye (»Az éj«) csak az álomról szólott, egy másik azonban (»Álom volt«) az ébredést is rajzolja minden gyötrelmével.

A költő andolog; látja a borús homályon átragyogni az örmények csillagát, s látja a mint az örmények szép versenyre gyűlva együtt küzdenek a nagy nemzetekkel; új, virágos életet lát hazája könnyel és vérrel folyó földjén, s látna még sok szépet, boldogítót és kedveset, ha ne jönne az ébredés; azonban az álmok után:

»Fölébredtem; s im' a régi bánat
Rút kigyói a jövőt sziszegték:
Balsors veri még szegény hazámat!
Sirjatok! Csak álom volt szerencsénk.«

Kétségtelen, hogy Sáházizján költészetében igen sok oly kincs van, melyet érdemes volna behatóbban vizsgálni, azonban úgy hiszszük: hazafias lirájának ezen kis töredéke is elegendő arra, hogy a figyelmet ráterelje.

Igaz és nagy érzelmeknek ad sajátos hangon és módon kifejezést.

Dr. Esztegar László.

A hazai örmények létszámáról.

II.

Ezen, a helyzetnek megértéséhez szükséges észrevétel feljegyzése után, az alábbiakban közöljük, a statisztikai hivatalnak a hazai örmények vallási viszonyaira vonatkozó részletes adatait.

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
I. Abaúj-Torna vármegye:	—	—
II. Alsófehér vármegye:		
Balázsfalva	1	—
Trimpoel	1	5
Zalatna	4	—
Gabud	5	—
M. Forró	8	—
M. Újvár-Akna	1	—
N. Lak	2	—
Tővis	1	—
Arudbánya	1	—
Gyulafehérvár	3	—
N. Enyed	1	—
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 28	5
III. Arad vármegye:		
M. Pécska	—	1
Arad	5	1
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 5	2
IV. Árva vármegye:	—	—
V. Bács-Bodrog vármegye:		
Káty	1	—
Zsablya	1	—
Újvidék	1	—
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 3	—

<i>Vármegye:</i>	<i>Örmény kath.</i>	<i>Örmény keleti.</i>
VI. Baranya vármegye:	—	—
VII. Bars vármegye:	—	—
VIII. Békés vármegye:		
Békés-Csaba	—	1
Endröd	—	6
Tót-Komlós	1	—
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 1	7
IX. Bereg vármegye:		
Munkács	1	—
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 1	—
X. Besztercze-Naszód vármegye:		
Lekencze	8	—
Szász-Bongárd	2	—
Naszód	1	—
Les	1	—
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 12	—
XI. Bihar vármegye:		
Loró-Ponor-Remeocz	1	—
Nagyvárad	—	1
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 1	1
XII. Borsód vármegye:	—	—
Miskólcz	1	—
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 1	—
XIII. Brassó vármegye:	—	—
Brassó	4	—
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 4	—
XIV. Csanád vármegye:	—	—
XV. Csik vármegye:		
Csik-Balánbánya	2	—
» Csicsó	2	—
» Gyimes-Bükk	5	—

<i>Vármegye:</i>	<i>Örmény kath.</i>	<i>Örmény keleti.</i>
» Gy. Felső-Lok	I	—
» Rákos	I	—
» Szt.-Domokos	I	—
» Szépvíz	150	—
Gyergyó-Alfalú	I	—
» Csomafalva	I	—
» Ditró	I	—
» Remete	34	—
» Szárhegy	18	18
» Szt.-Miklós	410	—
» Tekerőpatak	I	—
Domuk	I	—
Tölgyes	93	—
Kászon-Altiz	7	—
	<hr/>	
	összesen: 729	—
XVI. Csongrád vármegye:	—	—
XVII. Esztergom vármegye:	—	—
XVIII. Fejér vármegye:		
Gyuró	I	—
	<hr/>	
	összesen: 1	—
XIX. Fogaras vármegye:		
Zernest*)	I	—
	<hr/>	
	összesen: 1	—
XX. Gömör-Kis-Hont vármegye:		—
XXI. Győr vármegye:	—	—
XXII. Hajdú vármegye:	—	—
XXIII. Háromszék vármegye:		
Réty	—	I
	<hr/>	
	összesen: —	I
XXIV. Heves vármegye:	—	—
XXV. Hont vármegye:	—	—
XXVI. Hunyad vármegye:		
Szászváros	I	—
Vajda-Hunyad	I	—
	<hr/>	
	összesen: 2	—

*) Fogarasban is vannak örmények.

Vármegye: Örmény kath. Örmény keleti.

XXVII.	Jász-Nagy-Kun-Szolnok vármegye:		
	Kunhegyes	I	—
	Szolnok	I	—
	összesen:	2	—
XXVIII.	Kis-Küküllő vármegye:		
	Balavásár	2	—
	D.-Szent-Márton	3	—
	Királyfalva	I	—
	Szász-Csávás	2	—
	Maros-Ugra	6	—
	Radnót	2	—
	Erzsébetváros	309	—
	összesen:	325	—
XXIX.	Kolozs vármegye:	—	—
	Hidalmás	4	—
	Nagyalmás	9	—
	Topasztkirály	I	—
	Bánffi-Hunyad	10	—
	Csucsá	2	—
	Erdőfalva	—	4
	Gyurkucz	I	—
	Szászfenes	I	—
	Apahida	I	—
	Bonczhida	11	—
	Vásaszút	I	—
	Budatelke	8	—
	Csehtelke	I	—
	Gyeke	4	—
	Mocs	10	—
	Novoly	2	—
	Egeres	—	—
	Kolozs	I	—
	Kolozsvár *)	33	—
	összesen:	100	5

*) Az idén Világosító Szt Gergely előestéjén 280 örmény család nyert meghívót. Szerk.

<i>Vármegye:</i>	<i>Örmény kath.</i>	<i>Örmény keleti.</i>
XXX. Komárom vármegye:	—	—
XXXI. Krassó-Szörény vármegye:		
Román-Oravicza	1	—
összesen:	1	—
XXXII. Liptó vármegye:	—	—
XXXIII. Máramaros vármegye:		
Rozávlya	1	—
Középvísó*)	3	—
összesen:	4	—
XXXIV. Marostorda vármegye:		
Havadtő	4	—
Mezősámsond	4	—
Oláh-Toplicza	1	—
M.-Vásárhely	6	—
összesen:	15	—
XXXV. Moson vármegye:	—	—
XXXVI. Nagy-Küküllő vármegye:		
Kiskapús	1	—
Nagy-Selyk	1	—
Kőhalom	1	—
Oláh-Ivánfalva	6	—
Szt-Ágota	6	—
Segesvár	—	1
összesen:	15	1
XXXVII. Nograd vármegye:	—	—
XXXVIII. Nyitra vármegye:	—	—
XXXIX. Pestpilis-Solt-Kis-Kun vármegye:		
Péczel	2	—
B.-pest fő- és székváros 10 **)	10	—
összesen:	12	—

*) Hát Máramaros-Szigeten, Huszton, Técsőn és t. hány örmény van? Szerk.

**) A fővárosi lapok épen a napokban mondták, hogy a Budapesten lakó örmények számát 1000-re lehet tenni. Szerk.

Vármegye: Örmény kath. Örmény keleti.

XL. Pozsony vármegye:

Somorja	2	—
Pozsony	1	—
összesen :		3	—

XLI. Sáros vármegye: — —

XLII. Somogy vármegye: — —

XLIII. Sopron vármegye: — —

XLIV. Szabolcs vármegye: — —

XLV. Szatmár vármegye:

Gaura	2	—
N. Somkút	1	—
összesen :		3	—

XLVI. Szeben vármegye:

N.-Szeben	3	—
összesen :		3	—

XLVII. Szepes vármegye: — —

XLVIII. Szilágy vármegye:

Szakácsi	2	—
Szolnok-Paczalusa	1	—
Vármező	3	—
Tihó	15	—
S. Somlyó	2	—
Zilah	8	—
összesen :		31	—

XLIX. Szolnok-Doboka vármegye:

Csáki-Gorbó	7	—
Füzes-Szentpéter	2	—
Szurduk	2	—
Deés-Akna	1	—
Kapjon	3	—
Keménye	1	—
Mikeháza	4	—
Pecsétszeg	4	—

Vármegye:	Örmény kath.	Örmény keleti.
Retteg	13	—
Melegföldvár	4	—
Szt. Egyed	2	—
Vasas-Szent-Iván	6	—
Vicze	1	—
Nagy-Ilonda	2	—
Czóptelke	1	—
Doboka	2	—
Kendilona	1	—
Kérő	1	—
Kisjenő	6	—
M.-Derzse	17	—
Moró	4	—
N.-Iklód	3	—
Örd.-Fűzes	2	—
Péterhaza	4	—
Széplak	1	—
Tötör	3	—
Deés	12	—
Szamosújvár	1248	—
összesen: 1358		—

L. Temes vármegye:

Fibis	2	—
Fehértemplom	1	—
Vinga	1	—
összesen: 4		—

LI. Tolna vármegye:

LII. Torda-Aranyos vármegye:

Topánfalva	1	—
Egerbegy	5	—
Felvincz	1	—
Torda	2	—
összesen: 9		—

LIII. Torontál vármegye:

Sándorfalva	4	—
Gyér	—	3

Vármegye: Örmény kath. Örmény keleti.

Német-Elemér	—	I
Zombolya	4	—
Páncsova	3	—
<u>összesen:</u>		11 4

LIV. Trencsén vármegye: — —

LV. Turócz vármegye: — —

LVI. Udvarhely vármegye:

Ege I —

Hodgya 2 —

Székely Udvarhely 4 —

összesen: 7 —

LVII. Ugocsa vármegye:

Gyula — 3

összesen: — 3

LVIII. Ung vármegye: — —

LIX. Vas vármegye: — —

LX. Veszprém vármegye: — —

LXI. Zala vármegye:

Végfalva I —

Zalaegerszeg I —

összesen: 2 —

LXII. Zemplén vármegye: — —

LXIII. Zólyom vármegye:

Besztercebánya I —

összesen: I —

II. Fiume város és kerülete:

.
összesen: — —

III. Horvát-Szlavonország:

I. BelovárKörös vármegye: — —

II. Lika-Krbava vármegye: — —

<i>Vármegye:</i>	<i>Örmény kath.</i>	<i>Örmény keleti.</i>
III. Modrus-Fiume vármegye;	—	—
IV. Pozsega vármegye:	—	—
V. Szerém vármegye:		
Jamena	6	—
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 6	—
VI. Varasd vármegye:		
Toplicz-Varazdinske	1	—
	<hr/>	<hr/>
	összesen: 1	—
VII. Verőcze vármegye:	—	—
VIII. Zágrab vármegye:	—	—
A I—VIII megyében összesen: 7		

Összesítés:

I. Magyarország	2695	29
II. Fiume város és kerülete	—	—
III. Horvát-Szlavonország	7	—
	Főösszeg: 2702*)	29**)

Dr. Gopcsa László.

*) Majdnem minden megyéhez és helységhez kellett volna helyreigazító megjegyzést tenni; de nem tettünk, mert szándékunk — mihelyt időt szakíthatunk reá — a hazai örmények pontos létszámát összeírni; addig is megjegyezzük, hogy Magyarországon nem 2731, hanem mintegy 15.000 örmény lakik. Az erdélyi részeken talán (?) nincs falu, város, hol örmény ne laknék; aztán van az unió előtti Magyarország déli, keleti és éjszakkeleti megyéiben is — elég!

***) Egész Magyarországon csak egy nem-egyesült (örmény keleti) örmény van (Budapesten lakik), a többi — 3—4 egyén kivételével, kik házassági ok miatt tértek át az ev. ref. vallásra — mind örmény szertartású római katolikus Szerk.

Örményország tanulmányozása.

Hova tovább inkább meg inkább érdeklődik Európa Örményország iránt. Nemcsak a különböző nyelveken szerkesztett lapok és folyóiratok foglalkoznak Örményországgal és az örményekkel, hanem az európai írók önálló művekben is — melyeknek tárgyát az örmény történelem, nyelv, földrajz, néprajz, útleírás s a t. képezi — szólnak ezen természeti kincsekben is gazdag országról . . .

Jelen alkalommal egy érdekes útleírásról szólok, mit Ernest Chantre, a lioni múzeum felügyelője »De Beyruth a Tiflis« (Beyruthtól Tiflisig) cím alatt nem régen tett közzé.

Chantre negyedrétnagyalakú munkája, mely 96 oldalt foglal magában, képes. Képei gyönyörűek. A képek közt találunk kurd, arab, örmény, török typosokat; természeti látképeket; városokat, ezek közt van Ván és a váni tó. Az arcképek közül megemlítem Krimeán Hájrig és a khald patriarkha arcképét.

Szerző Beyruth-on keresztül a hamahi-aleppoi úton Diárbekir-, Bitlis-en, Ván-on át Török-Örményországba ment; innen Ó-Bajázid- és Iktir-en át Orosz-Örményországba utazott, a honnan Erivánon át Tiflisbe ért. Tiflisből a Feketetengeren át visszatért Franciaországba. Chantre érdekes, hív képet rajzol az olvasó elé; szól az országban élő különböző nemzetek életéről, szokásairól, a talált régiségekről és felirásokról s a. t.

Minket különösen a munka azon része érdekel, mely Örményországról szól. Szerző habár nagy rokonszenvvel viseltetik az örmények iránt, mégis ő is elkövette azt a régi hibát, mit az útleírók nagyobb része elkövet. Ugyanis Kis-Ázsiát elhagyva, azt az országot, mit átutazott, kezdve Diárbekirtől a Transkaukasia határán levő Iktirig, nem Örményországnak, hanem Kurdistánnak nevezi; ilyen nevet ad a térképnek is, mit munkájához mellékel.

Habár szerző jól tudja, hogy a kurdok nagy része, sőt sokan a törökök közül is, örmény eredettel bírnak, és munkájában ő maga is mondja, hogy a mahomedán ima-

házak nagy része egykor örmény templomok voltak, mégis Kurdistan nevet ad Örményországnak.

De ettől eltekintve igen rokonszenvesen szól az örményekről. Azt mondja, hogy Ázsia összes nemzetei közül egyedül az örménynek vannak iskolái; az örmény az egyetlen ázsiai nemzet, mely európai műveltséggel bír. Szerző szól személyes ismeretségeiről is; elbeszéli, hogy miként ismerkedett meg Vánban az épen ott tartozkodott orosz konsullal, az örmény ajkú Gámszárágánnal. Sok szépet mond Krimeánról is.

Szerző szerint a váni kerületben van 113.000 örmény, 22.500 török, 30.500 kurd, 500 nestorianus, 400 ezit és végre 700 cserkesz. — A munkát, mely nagy kelendőségnek örvend, egy gyönyörű szép kép zárja be. A képet, mely Ararát hegyét ábrázolja, valamint a többi képek*) nagyobb részét is Dejlar francia festő készítette.

Szongott Kristóf.

Névtelen indítvány.

— Levél a szerkesztőhöz. —

Minden városnak lehetnek és vannak is kiválóbb szülöttjei, érdemekben kimagaslóbb polgárai; s minden város büszkeségének kell hogy tartsa, az érdemet elismerni, a közelismerésnek lehetőleg külső kifejezést adni, maradandó emlékjelt állítani!

A jelesek elismerése, a mi buztítólag hat az ifjú nemzedék szellemére is, bevett szokás szerint különböző alakban történhetik; ezek egyik, mindenütt elfogadott módja: egy város utczáinak, közttereinek az illető nagyokról való elnevezése.

Tudom, hogy ezen intézkedésben csak akkor látják a kortársak vagy az utókor az igazi érdemnek, t. i. a köte-

*) E hármat: az »Ararát« hegy, »Kip-Göl« (az Ararát) és »Oszlopmaradványok Tiridat templomából« mi is közöltük. L »Amenia« 1892 évfolyam 161, 225 és 293 lapjait. Sz. K.

lesség mértékét felülmuló közszolgálatoknak méltó jutalmát, ha az ily ünnepélyes elnevezések tárgyias szempontok által vezéreltetve, ellenmondás nélkül — mindenki által helyeselve — történhetnek meg: mindazáltal kérdem, miért ne volna ez ily módon lehetséges az örménység eme fővárosában, Szamosújvárt is?

Nézetem szerint például a szép négyszögű főpiacot mi is elnevezhetnők Lukácsytérnek; ama nagy és felejthetlen emlékű férfiú, lelkész, tudós és emberbarát dicső nevének tiszteletére, — kit e város sok éven át mint egyik legelső polgárát, s vezér-férfiát hódolattal követett — Lukácsy Kristóf tiszteletére!...

S hogy legalább néhány fő-útczára nézve konkrét javaslatot tegyek: az alsó-vizútczát Gorove-útczának, a felső-vizútczát Molnár-útczának szintén közmegnyugvásra elnevezhetnők! Gorove László a magyar író e városnak kiváló, jeles polgára volt, s Gorove Istvánban — Szamosújvár volt díszpolgárában — oly fiat adott e hazának, kire nemcsak az örmény, de a magyar is lelkesülten gondol, mint bokros érdemű hazafira; s mint az 1867 évi független felelős magyar kormány volt földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi miniszterére. — S ki légyen Molnár Antal, e város sokszor ünnepelt képviselője, s dísze a törvényhozás választott tisztikarában? ha nem is mondanók, érzi és tudja mindenikünk, főleg e választókerület lakóssága körében, kivétel nélkül. Széleskörben ismert és megbecsült nevét méltán viselhetné az utca, melyben született e fényes tehetségű politikai kitünőségünk.

A felső-közép-útczát: Gábrus-útczának, az alsó-közép-útczát pedig Simay-útczának nevezném el. Gábrus Zakhariás, a néhai jeles paedagog, örmény író és költő, egész nemzedékek oktatója s valódi típusa — e század első felében — Szamosújvár magyar-örmény polgárságának; kinek oly sok szép (magyarból örményre átültetett) katolikus egyházi énekeitől ma is áhitattal viszhangoznak szentegyházaink, — kétségtelenül megérdemli, hogy nevét az utca, melyben lakott, továbbra is fentartsa és viselje. — Azt is tudjuk, hogy a Simay család volt az, mely e város megtelepült örmény népének legelőször katolikus templo-

mot épített; s tagjai e családnak közel kétszáz éven át minden időben híven és érdemteljesen szolgálták e város közjavát. Simay János a hatvanas években ingyen viselte a főszónoki (oratori) hivatalt; fia Simay Gergely kir. tanácsos különböző téerein a köztevékenységnek, — mint polgármester, mint hét ízben megválasztott országgyűlési képviselő, mint a szamosújvári kir. törvényszék volt elnöke, s jelenleg mint egyházmegyei főgondnok, — mindenkor a kötelesség mértékét felülmuló önfeláldozással működött és működik városunk közjavanak, közérdekeinek előmozdítására.

Az alsó-pósta-útczát Gajzágó-útczának, a felső-pósta-útczát Jakabb-útczának lehetne elnevezni. Gajzágó Salamonnak városunk több országgyűlésre megválasztott képviselőjének, a mai kir. állami számvevőszék fényes nevű volt elnökének s legelső szervezőjének, kinek legtöbbször ezen útczában volt szellemi találkozása a választó-polgársággal, — ma is hű barátja régi kerületének s nem szűnt meg érdeklődéssel viseltetni közügyeink iránt. Önmagunkat tisztelnők meg, ha ily módon egy útca-elnevezéssel, maradandóvá tennők emlékét körünkben, a későbbi nemzedék számára is! — Jakabb Bogdán, mint volt diaetái követ, egykor tekintélyes szónok és polgármester, mint Krassó-Szörénymegye legelső szervezője, és főispánja szintén oly névvel birt, melyet városunk történetének évlapjain figyelemreméltó hely illet, — oly névvel, mely a közép-szerűség mértékén mindenesetre túlelmelkedett.

A hétkereszt-útczát, melyhez hitéleti momentum fűződik, csakis annyiban változtatnám meg, — a mennyiben a pár év előtt közbejött változás folytán a hegyi úton felállított hét kereszthez újabb hét kereszt járult; s így most már ezen útczát sokkal inkább Kalvária-útczának lehetne nevezni!

A belső-mező-útczát Novák-útczának, — a külső-mező-útczát pedig (hol a szamosvölgyi vasút állomása és pályaudvara fekszik, s melyben a befásított vasút-vonal végig halad) — Lukács-Béla-útnak nevezném el. — Egyike legelső tekintélyes követünk az erdélyi diaetán, városunknak sok éven át volt érdemes főbirája: Novák Már-

ton; és fia a magyar szabadságharcz legelső áldozatainak egyike: Novák Tódor méltó nevet adhatnának ezen utcának akkor is, ha a derék Novák-család a magyar közélet minden terén nem mutatna is föl annyi érdemes és kitűnő férfiút, mint a mennyit az tényleg felmutatni képes. — Önmagát indokolja végül azon javaslatom is, miszerint Gorove és Baross méltó utódja, egyik volt orsz. képviselőnk: Lukács Béla, mint kereskedelmi miniszter, legtalálébban azon utcának adhatja át nevét, melynek széles terét végigfutja a szamosvölgyi vasút, — egy szerény kis elágazása az országos vasúthálózatnak.

Az itt felsoroltakon kívül városunknak tudvalevőleg még sok más különböző nevű utcája van; minők az Apáczá-utcza, Kishid-utcza, Malom-utcza, Új-utcza, Vár-utcza, stb; melyeket vagy hasonló módon jeleseinkről ily elnevezésekkel láthatnánk el, — esetleg régebbi történeti nevekkel is, (így az Új-utczát a város-alapító Verzeres-kul, a Vár-utczát, a régi vár-épület alapítója: Martimuzzi nevével), — vagy ha éppen úgy tetszik, egyelőre még továbbra is változatlanul hagyhatnánk.

Megjegyzem továbbá, hogy e város polgári lakossága köréből érseki méltóságra emelkedett Esztegar Vártán, a volt mechitharista főapát szintén egyik nagytehetségű, kiváló szülöttje volt Szamosújvárnak; e czimen tehát az ő emlékére nevezhetnők el egyik, például a jelenlegi Apáczá-utczát.

Végül legyen szabad ismételve hangsúlyoznom, hogy ily kérdésekben a polgári elismerés éppen annak egyhangú megadásában rejlik; tehát azt megadni vagy meg nem adni lehetséges ugyan az illető polgár egyéni felfogása és mérlegelése szerint, — de vitatkozni fölötte, épp oly helytelen volna, mint az egyéni izlés fölött!...

Anonymus.

Kisebb közlemények.

Aranymise. Ritka ünnepélynek volt tanúja okt. 16-án Szamosújvár: Csákány Ádeodát főesperes aranymisét mondott; városunk 1830 óta ilyen egyházi ünnepélyt nem látott. Az ünnepély külső díszének emeléséhez nagyban hozzájárult derék plebánosunk

Bárány Lukács, ki erre az alkalomra a plebániai nagy templomot egészen kitakarította, az oltárokat felékesíttette, a padolatot kiszorította, a gyóntatószékeket új függönyökkel látta el... Az ünnepély előestéjén a templom előtti tér ki volt világítva — szépen. A fuvózenekar szerenáddal tisztelte meg a jubilans főesperestet. A néptömeg, mely a zenét hallgatta, hullámozott az utczákon. Alig vártuk a felébredést. — A helybeli és kerületi papság közvetlen mise előtt ünnepelt lakására ment és ott tisztelete jeleül, egy értékes aranykelyhet adott át, mit arra a napra vett. Mise alatt a kitünő vonózenekar, mely zenekedvelőkből áll, játszott alkalmas darabokat — összevágóan. Közben az iskolázott dalárda énekelt; itt különösen Áján Anna magánénekéről kell említést tennünk, ki kellemes, csengő szép hangjával felemelte lelkeinket. Zsúfolva volt a téres templom. Evángelium után szószékre ment Novák Gerő és olyan sikerült, eszme-gazdag, jól kidolgozott alkalmi egyházi beszédet mondott, mely ritkítja pártját; nagy hatást ért el szépen előadott remekmunkájával. Könnyeket hullatott jubilans is, ki előbb befejezte miséjét, azután áldást osztogatott a tengernépnek. Feljutottunk a lépcsőzetig, de a nagy néptömeg miatt, mely elzárta a visszajövetelt, csak későre távozhattunk el az oltár közelségéből. Esztegár Gergely pap, ki az áldástosztó főesperes oldala mellett állott, a jubilans sikerült arcképével diszitett emléklapot osztott a hívek között. A templomi ünnepély után, mely 12 óraker ért véget, a jubilans lakásán előbb az örmény kath. egyházmegye, melynek érzelmeit szeretett plebánosunk tolmácsolta ékesen, tisztelgett. Azután jött Szabó János, a hazafias görög kath. püspök titkára kíséretében. Megérdekelte a többszörös »eljen«-t; mert püspöki magas trónjáról leszállott, hogy elismerésének adjon kifejezést, melylyel az érdemnek adózik. Most jöttek a tanárok, tanítók, papok és tanítónők; ezek nevében is a plebános-igazgató szólott. Végre a tanuló ifjúság képviselőjében László Márton, a gymn. IV. osztályának növendéke üdvözölte ünnepelt hittanárát. Nemsokára ebédre mentünk a Göncki cukrászatába; mindnyájan jubilans vendégei voltunk; a 60 teritékű fényes asztal mellett vidéki meghívottak is foglaltak helyet. Az asztalon zamatos borok és gyümölcs; az étkek mind izletesek voltak. Sok szép pohárköszöntőt hallottunk. Kozma Döme deési zárdafőnök a hazai örménységet »a magyar korona gyöngyének« nevezte. Midőn másodsor üritett poharat, a többek közt így szólott: »A templomhoz közeledve észrevettem a nemzeti színű lobogókat; e körülmény a következő igazságot jutatta eszembe: A vallásos nép: hazafias és a hazafias: vallásos.« Felköszöntőt mondottak még az ünnepelt, Bárány Lukács nyug. törvényszéki bíró (Deés), Gopcsa Joachim, Bárány Lukács plebános, Szongott K. Novák Gerő, Esztegár László, Páll Bogdán, Esztegár Gergely, Novák Antal és mások. Az ünnepély napján jubilans 14 üdvözetlet levelben és 20-at táviratban kapott; ezek közül említést teszünk Ajdinián Árzen örmény érsek és mechitharista apát (Bécs) örmény üdvözetléről és az erdélyi róm.

kath. püspök ezen gyönyörű sorairól, miket jubilánshoz intézett: »Főtisztelendőséged iratából örömmel értesültem, hogy a kegyes isteni Gondviselés jóvoltából, e hó 16-án áldozó papságának ötvenedik évfordulóját fogja megünnepelni. Ötven év eredményteljes munkája már magában véve oly nagy érdem, hogy annak méltó jutalmát már csak az adhatja meg, a kinek jóvolta és szent malasztja e hosszú időn át megadta a munkabíró akaratot és erőt. Nem kevés vigasztalás az nekem, hogy papjaim egyik érdemes veteránja ötven év érdemeivel lép az Ur oltára elé, hogy hálát adjon a vett jökért és új malasztot kérjen új érdemek szerzéséhez. Főpásztori imám fogja kísérni e napon, hogy az irgalmas Isten fogadja kedvesen hála áldozatát, hogy áraszsza el mindennemű testi és lelki áldással a végre, hogy az évek hosszú során át élvezhesse aranyáldozatának gyümölcseit és simeoni éveiben élő példája lehessen az Ur keze által már e földön kitüntetett erényes papi életnek. Mindezeknek zálogául lelkem mélyéből adom Főtisztelendőségedre főpásztori áldásomat s kérve, hogy aranyáldozata érdemében engem is befoglalni sziveskedjék.» — Esztegár Gergely erre az alkalomra a következő akrostikont írta:

Csak most vala s mégis ötven éve mán:
 Áldozál először az Úrnak oltarán.
 Kertjében az Úrnak ötven éven át
 Áldoglag hintéd szét az üdvnek harmatát.
 Nyílt munkád után: sok erény virága;
 Armenopolis volt életed világa.
 Lrága nyájnak örök, lelki üdvessége:
 Ez vala éltednek legszebb ékessége.
 Oltár lesz most szívünk s rajt' ma mi áldozunk,
 Lrága arany-szálból dicshozort fonunk.
 Ávét zengünk neked aranymiséd napján,
 Te Deum! hangzik fel minden hívöd ajkán.

A budapesti örmény katolikusok egyházközségének lapunkban felvetett eszméje több irányban meleg érdeklődéssel találkozott, s el kell ismernünk, hogy a liberális lapok sem szorították ki hasábjairól e tervet. A mi a kérdésnek lényegét illeti, addig is, míg hajunk és reményünk szerint a tényleges megvalósulás stadiumába jutna, egyetmást érdemesnek tartunk előre is felhozni az ügy iránt érdeklődők kellő tájékoztatására. Részünkről meg vagyunk győződve, hogy a fővárosi irányadó körök már tisztában vannak a felől, hogy a hazának minden időben, de különösen a két legválságosabb időpontban (1848 és 1863) oly jól érdemesült népfaját illetnék a méltó elismerés jutalmával, minő az örmény, ha t. i. a főváros más célok iránt tanusított áldozatkészséggel lehetővé teszi az örmény kath. egyháznak Budapesten állandó megalakulását és bármi szerény viszonyok közti tennállhatását. A kérdésnek ezen részéhez kár is volna több szót vesztegetni s ez megoldottnak vehető, míhelyt az erdélyrészi örmény kath. egyházak nevében ily támogatás kéretik, avagy a budapesti magyar-örménység számos tekintélyes tagja eziránt illetékes helyen és alakban kérelmét előterjeszti! Mi ezút-

tal csak arra figyelmeztetünk, hogy ha a magyar fő- és székváros, mint a kath. egyházak kegyura, az örmény — mint szintén katolikus — egyházközség fölött kétségtelenül elvállalja még a lelkészség dotációjának csekély anyagi terhét is — még ezen megoldás mellett a hitközség kanonjogi szervezetéről s az ezzel egybekötött (mindenesetre egyházi úton nehézség nélkül megoldható) mellékkérdések lesznek a hercegprimás további intézkedéséhez képest megoldandók. Hogy egy ily egyházközség, mely keleti ritusánál fogva esetleg jelentékeny missziót tölthet be jövőre a catholicismus keleti térfoglalása tekintetében is felsőbb egyházi hatóságok helyeslésére és előzékeny támogatására méltán számíthat, szerény nézetünk szerint, az a dolog természetéből következik. Róma minden időben, de ép napjainkban különös előzékenységgel karolja fel a keleti katolikus rítusokat: tudja, hogy az ottani népek kegyeletes szivossággal ragaszkodnak szertartásaikhoz — becses kiváltsággal ruházza fel azokat, ezen liberalis elv szerint: *Volumus, ut omnes catholici fiant*. S maga XIII. Leó pápa oly értelemben nyilatkozott, hogy a különböző katolikus szertartások *diszítványok* az egyház palástján. Egyik régebbi erdélyi püspök pedig örmény híveit »*Flos catholicitatis*«-nak nevezi. Különben a Vatikán azzal is kitüntette már az örmény kath. egyházat (a mi még csak Bessarione görög kath. főpappal történt eddig Keleten), hogy bitorossá nevezte ki a néhány év előtt elhalt Hászun Antal konstantinápolyi örmény kath. patriarkhát s ekként legmagasabb elismerését nyilvánította ama kiszámíthatlan fontosságú hivatás iránt, mely az örmény kath. egyházra várakozik Kelet keresztény népének Rómához való közeledése és visszatérése tekintetében. (»Magyar Állam«.)

Irodalom és művészet.

A magyar Chorenei. I. Sokaknak ohajtását teljesítjük, midőn az örmény irodalom remekének: Chorenei Mózes »Nagy-Örményország története« című fölötte becses munkájának fejezet-czimeit itt közöljük. Első könyv. Nagy-Örményország nemzetiségkönyve. 1. Chorenei Mózes, ezen munkánk kezdetén bágrátuni Izsáknak üdvözetet! 2. Miért adom elő tetteinket a görögök után, habár a chaldaei és assyr könyvekben gyakortább van azokról említés téve? — 3. Első királyaink és fejedelmink tudományszeretetlen eljárásáról. — 4. Némely történetíróknak Ádám és a többi patriarkhákra vonatkozó vélemény-különbségéről. — 5. Noe három fia genealogiájának egyenlőségéről Ábráham-, Ninusz és Áramig és arról, hogy Ninusz sem nem Bel. sem nem fia Belnek. — 6. Azokról, miket a többi régiségbuvárok Mózesrel részint megegyező, s részint tőle eltérő módon elmondanak és Olympiodorus bölcsész iratlan elbeszéléseiről. — 7. Rövid bebizonyítása annak, hogy a külső írónál említett Bel az isteni irat szerint valósággal Nemrod. — 8. Ki és hol találta meg ezeket az elbeszéléseket? — 9. Válársák-, az örmények királyának levele, nagy Ár-

sák-, a perzsák királyához. — 10. Háik lázadásáról. — 11. Bel harcza és halála. — 12. A Háiktól származott népek és nemzetségek s ezek mindegyikének tettei. — 13. Áramnak a keletiek ellen vezetett háborúja és győzelme. Niukhár Mátész halála. — 14. Áram csatája az assyrokkaal és győzelme. Bájábisz Khághiá. Caesarea; Első-Örményország és a többi úgynevezett örmény vidékek. — 15. Árá- és haláláról, mely a Semirám ellen viselt csatában következett be. — 16. Miként építi Semirám, Árá halála után a várost, a folyam útját és az ő lakását. — 17. Arról, hogy Semirám mi okból öleti meg fiait és miként menekül Zérátásd mágus elől Örményországba, hol Ninuás fia által megöletik. — 18. Semirám első háborúja az indok ellen történelmi igazság; ezután következett be halála Örményországban. 19. Semirám halála után történt események. — 20. Áranak fia, Áráról és ennek Ánusáván fiáról, ki Szosz-nak is nevezeték. 21. Bárujr, Szégáhorti fia, ki Örményország első koronázott királya, segít a méd Varbacesnek, Szárdánápál birodalmának elfoglalásában. — 22. Királyaink sora azoknak atyáról fiúra való elszámolása szerint. — 23. Szennácherim fiai, az ezektől származott, Árdrunok és Kênunok s Álcznik fejedelme. E fejezet ad felvilágosítást arról is, hogy az Ánkégh-ház Bászkhámtól eredt. 24. Tigránról általában. — 25. Astyages félelme és gyanúja a miatt, hogy Cyrus és Tigrán között szoros barátság létezik. — 26. Arról, hogy gyűlöletében miképen látja Astyages jelen sorsát egy csodálatos álomban. — 26. A tanácsosok szava; azután saját gondolata és közvetlen tette. — 28. Astyages levele, Tigrán belegyézése és Tigránuhi elküldése Mediába. 29. A családság nyilvánosságára jó; kitör a háború, melyben Astyages halálát leli. — 30. Tigránuhi nővérét Tigránágérdbbe küldi. Ánus, Astyages első felesége és a foglyok lakóhelye. — 31. Melyek Tigrán nemzetségei és melyek a tőle származott ágak? — 32. A trojai (iliumi) háború Teutamus alatt. A mi Zármájrunk kevesed magával egyesül az aethiopiai sereggel; halála ebben a háborúban. — A perzsák regéi Piúrasz-b-Astyagesről. — Az első könyvnek: Nagy-Örményország származatrendjének (geneologia) vége.

Tordai Grail Erzsi, ki oly előnyös nevet vivott ki a külföldön a magyar irodalom és kulturális viszonyaink alapos ismertetésével, okt. hó 2-án a városi vígadó nagy termében szavalati estélyt tartott. A műsor első számát helybeli ének- és zenekedvelők adták elő oly szépen, hogy azt ismételniök kellett. Azután színpadra lépett a nap hőse: a szép számú közönség szünni nem akaró tapsviharral fogadta, az ifjúság pedig hódolata jeleül egy értékes, csinos virágcsokrot nyújtott át. Most megnyiltak Grail Erzsi beszédés ajkai: »Szülőföldemen, Petőfi Sándortól« Erre mindnyájan csupa szem és fül lettünk; néztük szép szemeit, nemes magatartását, kecses mozdulatait, páratlan taglejtéseit és hallgattuk kimondhatatlan gyönyörrel kedves szavalatát. Oly szép térre vezetett, milyent még nem láttunk; elbűvölt mindnyájunkat; mi ilyen sikerült szavalatot még nem hallottunk. Éljenztünk, tapsoltunk — bőven. Aztán

négy-öt percnyi szünet után jött a második, harmadik és... tizedik szavalmány. A hatodik szám befejezése után a színpalak mögé húzódott, hogy valamivel hosszabb ideig kipihenje magát; de felemelkedik a függöny és zajos tapsaink ismét a színpadra hívják; a fehér uszályos ruhába öltözött kedves alak virág-csokrával kezében jelent meg. Hossza-vége nem volt a sok tapsnak és »Éljen«-nek. Aztán tovább szavalt édesen-kedvesen a művész; igen a páratlan művész; mert tudunkkal széles e hazában úgy senki sem szaval, mint Grail Erzsi, ki a szavalás terén elérte a »ne tovább«-at; ő az utólérhetetlen magyar szavaló, ő a megtestesült tökély. Azért nem csoda, ha oly nagy elragadtatással szólott büszkeségünkről az összes német sajtó, mely előtt ritka művészetével méltányos elismerést szerzett a magyar névnek ez az ünneplő nő, kiben mindazon kiváló testi és lelki tulajdonok összpontosulva vannak, miket az ilyen tüneményes lényben keresni szoktunk. Hangjának árnyalataival minden érzést hiven kifejez és terjedelmével felemelkedik a naiv gyermekhangtól a dörgő zivatarrig. Soha se fogjuk szavalmányai közül elfelejteni különösen ezeket: Szülőföldemen, Heten vagyunk, Arany Lacinak, Madárhangok és Magyar nyelv. A függöny legördült; de az elismerésben nem fukar közönség még háromszor kihívta ünneplőt, és sok »Éljen«-nel és még több tapsal köszönte meg a felejthetetlen estét, mely oly páratlan éledeletet nyújtott! Tőlünk más nap Gyulafehérvárra ment.

Közgazdasági élet.

Pinczeegylet. Ainháb-ban (Cilicia), hol oly jó és sok szőlő terem, az örmények pinczeegyletet alapítottak és felszólították mindazon örményeket, kik a borászat terén szakismerettel bírnak, hogy lépjenek be ezen egyletbe. Jelentkezni lehet a titkárnál; czime: »Monsieur Joseph Bojásán, Ainhab, Turquie d'Asie«.

Mi újság az örmény világban?

Az orientalisták kongresszusáról, (mely az idén Londonban tartott meg) azt olvassuk, hogy ott Örményországot Dseráz Minasz londoni örmény lapszerkesztő képviselte. Müller Miksa e kongresszuson a többek közt így szólott: »A kongresszusnak czélja legyen a Keletet, mely oly távolinak látszik, közelebb hozni Európához, úgy szívéhez, mint gondolkodásához. Ki tagadhatná, hogy a Kelet ismerete nagyszerűen előmozdította az emberi tudást?«

Rövid hírek. Tiflisben az új örmény szintársulat hetenként kétszer játszik telt házak előtt — A tiflisi örmények felsőbb kereskedelmi iskolát akarnak nyitni; e célra már gyűjtöttek is 55 000 rubelt, — A kolera-járvány fellépése folytán néhány nap alatt elmenekült Tiflisből több mint 35.000 ember. — Sismáneán Megerdics, New-Yorkban lakó örmény, szép nevet vívott ki magának rajzaival; több lap (Tribun, Times, Pres) közli is rajzait.

Felelős szerkesztő és kiadó-tulajdonos: SZONGOTT KRISTÓF.

Szamosújvárt, Todorán Endre „Aurora“ könyvnyomdája.

